

1868. évi XLI. törvénycikk

a honvédségről¹

A honvédség rendeltetése

1. § A honvédség a fegyveres erőnek kiegészítő része (V. T. 2. §), háboru idején a hadsereg támogatására és a belvédelemre, békében kivételesen a belrend és biztosság fentartására is van hivatva. (V. T. 8. §)²

Behivatása és mozgósítása

2. § Ha háboru veszélye fenyeget, a honvédség összehívása és mozgósítása részben vagy egészben csak Ő Felsége a király rendeletére történhetik a felelős honvédelmi minster ellenjegyzése mellett. (V. T. 10. §)³

Alkalmazása az ország határain kívül

3. § A honvédség kivételesen a magyar korona országain kívül is alkalmazható; de erre mindannyiszor a törvényhozás külön intézkedése szükséges.

Csak az országgyűlés együtt nem létében, s ha a halasztásból veszély származhatnék, rendelheti Ő Felsége, az ország összes ministeriumának felelőssége s az ország képviselőinek utólagos jóváhagyása mellett, a honvédséget az ország határain kívül is.

Kiegészítése

4. § A honvédség kiegészítettik:

- a) a tartalékban kiszolgált egyének besorozása által;
- b) hadkötelezettek közvetlen beosztása által;
- c) azokból, kik a véderőről szóló törvény 57. §-a szerint háboru esetében honvédségi szolgálatra kötelesek;
- d) önkéntesekből, kik hadseregbeli kötelezettségöknek eleget tettek, a mennyiben egyébként is már a honvédseregbe nem tartoznának (V. T. 57. §);⁴
- e) olyan önkéntesekből, kik honvédkötelezettség alá már nem tartoznak.

A szolgálatkötelezettség tartama

5. § A honvédségi szolgálatkötelezettség:

- a) azokra nézve, a kik hadseregbeli szolgálat-idejüket betöltve, lépnek át a honvédségbe, két évre [4. § a)];
- b) azokra nézve, a kik közvetlen a honvédségbe osztatnak be, tizenkét évre [4. § b)];
- c) a 4-ik § c) pontjában említettekre, a háboru tartamára;
- d) az előbbi szakasz d) és e) pontja alatt érintett önkéntesekre nézve pedig két évre s esetleg a háboru tartamára terjed [4. § c), d)].

1 Szentesítve: 1868. XII. 5. Kihirdetve: a képviselőházban 1868. XII. 5., a főrendek házában 1868. XII. 6.

2 A V. T. rövidítés a véderő törvényre (1868. évi XL. tc.) utal.

3 A V. T. rövidítés a véderő törvényre (1868. évi XL. tc.) utal.

4 A V. T. rövidítés a véderő törvényre (1868. évi XL. tc.) utal.

A honvédtestek alakítása és elnevezése

6. § A magyar korona területén a honvédség egyelőre 78 zászlóalj gyalogságból és 28 huszár századból alakíttatik meg, melyhez Horvát-Szlavonország 4 gyalog zászlóaljat és 4 lovas századot fog állítani.

Ezek egymás közötti folyó számok alatt azon megye, szék vagy vidék szerint neveztetnek el, a melyből alakulnak s kiegészítetnek.

Háboru idején a honvédség zászlóaljainak és lovas századainak e száma Ő Felsége jóváhagyásával és az országgyűlés beleegyezésével szaporítható.

Honvédségi kerületek

7. § A magyar korona területe hat honvéd-kerületre osztatik, és pedig:

a) a dunáninnenire;

b) a dunántulira;

c) tiszáninnenire;

d) tiszántulira; és

e) az erdőlyre;

f) Horvát-Szlavonország képezi a hatodik kerületet.

Ezen kerületek mindegyike több honvédzászlóalji járást foglal magában (8. §)

Területi felosztás járásokra, a honvéd zászlóaljak és századok, végre huszárszázadok szerint

8. § A honvéd zászlóalji járások alakításánál irányadók a törvényhatóságok (megyék, székek, vidékek, városok stb.) terjedelme, népessége, s azon arány, a melyben a seregredek alakulásához s kiegészítéséhez járulnak.

Minden zászlóalji járás négy századi járásra oszlik.

A honvéd lovas-századok egy vagy több zászlóalji járásból alakulnak.

A honvéd-zászlóaljak és lovas-századok azon seregredekkel, melyeknek állományából alakulnak, semmi kapcsolatban sem állanak.

Honvédtörzsek és rendeltetésök

9. § A létszámot a honvéd-zászlóaljak és lovas-századoknak mind tiszti karára, mind legénységére nézve, és pedig a zászlóaljaknál egyes századaik szerint, béke idején is nyilván kell tartani.

A tüzérségből, a műszaki (technikai) csapatokból, az egészségügyi századból, a szekereszetből, s a ruházati és élelmezési szakból a honvédséghez átlépő legénységről külön nyilvántartási jegyzék vezetendő.

E végre, valamint a raktárkészletek kezelése és felügyelése céljából, minden honvéd-zászlóaljnál, illetőleg a zászlóaljparancsnokság állomása helyén, már béke idején egy törzs (Stab) lesz felállítandó.

Ezen zászlóalji törzs-állomásokat, Ő Felsége jóváhagyása mellett, a honvédelmi ministerium határozza meg.

Egy zászlóalji törzs áll:

1 törzstisztből, mint zászlóaljparancsnokból;

1 ügykezelő tisztből, ki béke idején egyszersmind a törzstiszt segéde;

1 orvosból;

1 puskamivesből;

4 őrmesterből, a századi járások számára;

1 altisztből a törzs részére;

8 közlegényből a törzs részére;

2 tiszti szolgából a törzs részére

A kezelő tiszt a törzs altisztjeivel és közlegényeivel a zászlóalj kimozdulása esetében is helyben marad. A lovassági törzs létszámát és szervezetét, Ő Felsége jóváhagyása mellett, a honvédelmi minister határozza meg, a szükséghez képest.

A felszerelési készletek elhelyezése

10. § A honvédség ruha- és felszerelési készletei, a mennyiben ez lehetséges, a zászlóalji törzsek székhelyein raktárakba, s a fegyverek biztos fegyvertárakba, ha pedig ilyenek a zászlóalji törzsalomás helyén nem léteznének, a legközelebbi biztos fegyvertárakba helyezendők el.

Békelétszám

11. § A honvédség kiképezése és a belrend és a biztosság fentartása végett, béke idején minden honvéd-zászlóalj részéről törzsének állomása helyén egy század és minden 4 huszárszázadból alakult egy-egy század állíttathatik fel.

A béke-létszámot időről-időre, a béke idején felállított gyalog- és lovas-századok számának netalán szükséges szaporítását s a honvédtestek állomási helyét Ő Felsége, mint legfőbb hadur engedélyével, a honvédelmi minister határozza meg.

Szabadságosok

12. § Béke idején a törzseknél beosztott (9. §) s az álló századoknál tényleg szolgáló egyének kivételével valamennyi honvédkötelezettek szabadságra bocsátvák s háborítlanul járhatnak polgári foglalatosságuk után.

Ujoncok kiképezése

13. § Honvédségbe sorozott ujoncok (4. § *b*), *c*) és *e*) pontja) az álló századoknál (11. §) gyakoroltatnak, s 8 hetet meg nem haladható betanítatásuk után, a szükséghez képest, vagy a törzsek és századok legénységének felváltására fordíttatnak, vagy szabadságra bocsátatnak.

Fegyvergyakorlatok

14. § A honvédgyalogság rendszerint aratás (mezei takarodás) után szólíttatik össze fegyvergyakorlatra, nevezetesen:

a) évenként két hétig tartó századonkinti gyakorlatra;

b) minden második évben 3 hétig tartó zászlóaljankinti gyakorlatra, mely alkalommal a zászlóaljak, váltakozva, a sorhadtestek nagyobb fegyvergyakorlataiban is részt vesznek.

A honvéd-lovasság szintugy minden évben 2-3 hétre egybehivatik fegyvergyakorlatra és minden második évben nagyobb fegyvergyakorlatok végett a rendes hadtestek közé is beosztható.

Ellenőrzési szemlék

15. § Az ellenőrzési szemlék évenként ősszel hivatnak össze, de azok az e végre beszólított honvédekre nézve egy napnál tovább nem tarthatnak.

A tisztikar eredeti alakítása és utóbb kiegészítése

16. § A honvédség első felállításánál a tisztikar következő elemekből alakul:

a) alkalmas nyugdíjazott tisztekből;

b) rangjuk fentartásával kilépett (quietált) tisztekből, a mennyiben ezek hadkötelezettségökhöz képest a tartaléknál tisztikar minőségben nem alkalmaztatnak;

- c) alkalmas volt honvédtisztekből;
- d) más oly egyénekből, a kik közbecsülésben állanak, hadkötelezettségöknek már eleget tettek, és a tisztí állomásra kellő képességgel bírnak;
- e) a honvédség altisztjeiből, a kik a tisztí vizsgát kielégítőleg letették, s egyébiránt is a tisztségre képesültek.

Rendszerint pedig kiegészítetik a honvédtisztikar:

- a) a hadseregben szolgáló tiszték átlépése által;
- b) tartaléki tiszték által, kik a hadseregnél szolgálati idejüket kitöltötték, vagy mozgósítás esetében a tartalékból ide áttételnek (V. T. 21. §);¹
- c) fokozatos előléptetés útján magában a honvédségben, a hadseregre nézve fennálló alapelvek szerint, azaz vagy megfelelő vizsgatétel után, vagy a nélkül is jutalomképen azoknak, kik különben is kellő képességgel bírva, magukat az ellenség előtt kitüntették.

Minden honvédtisztnek a magyar korona országain belül állampolgári joggal kell bírnia, vagy meg kell azt szereznie.

A honvédtiszték beosztásánál a zászlóaljakra vagy lovas-századokba, azoknak állandó lakhelye lehetőleg tekintetbe veendő.

A honvédtiszték állása a hadseregbeli tiszték irányában

17. § A honvédtiszték tisztí fokozatuk szerint egyenlők a sorkatonaság tisztjeivel; ugyanazon fokozatbeliek között a sorhadbeli tisztet illeti az elsőbbség.

Vezénnyelv-, zászló-, rangfokozati jelvények, a felszerelés, fegyverzet, szolgálat és gyakorlatok szabályai

18. § A honvédség vezénnyelve a magyar, zászlója, Ő Felsége nevének jelvényei mellett, az ország színeit és a magyar állam czimerét viseli.

Horvát-Szlavon- és Dalmátországban a honvédség vezénnyelve a horvát, zászlója ő Felsége ugyanazon névjegye mellett Horvát-Szlavon-Dalmátország egyesült színeit és a magyar állam czimerét viseli. Egyébiránt a katonai jelvények, rangjelzetek, a felszerelés és felfegyverkezés, valamint a szolgálat és gyakorlat szabályai a honvédségnél és a sorhadnál egyenlők lesznek.

Illetékek

19. § A honvédség tisztjei és legénysége, szolgálatuk időtartama alatt, béke idején úgy, mint hadkészültségben, és háboru idején ugyanazon illetékekben részesülnek, a melyekben a hadseregbeliek.

A zászlóaljok törzseinél béke idején alkalmazott orvosok azonban, a kik ilyenkor a helyben lakó hadköteles orvosok közül szemeltetnek ki, a teljes illeték helyett csak évi átalányban részesülnek

Az időszaki fegyvergyakorlatok és az ujonczok kiképzetésének tartama alatti illetékek rendelet útján fognak szabályoztatni.

Ellátás

20. § A háboruban, vagy átalán tényleges szolgálatban rokkanttá lett honvédtiszték és honvédek ugyanazon kedvezményekben részesülnek, a melyek a hadseregbe nézve e tekintetben fennállanak.

Ugyanezen kedvezmények kiterjednek az ellenség előtt elesett, vagy sebeik következtében elhalt honvédtiszték özvegyeire és árváira is.

¹ A V. T. rövidítés a véderő törvényre (1868. évi XL. tc.) utal.

Költségviselés

21. § A honvédség összes költségei a honvédelmi minister tárczáját terhelik, azon költségeket azonban, melyek a honvédség hadi célokra lett mozgósításából s alkalmazásából erednek, a közös hadügyminister tárczája viseli.

A honvédek polgári jogai a tetteges szolgálat idején kívül

22. § A tetteges szolgálatban nem álló honvédek (tisztok és legénység), bárminemű polgári viszonyaikra nézve, polgári törvények és hatóságok alatt állanak, s csak azon megszorításoknak vannak alávetve, a melyek a véderőről szóló törvényben vannak felállítva s a nyilvántartásra nézve szükségesek.

Ez utóbbi célból kötelesek az ilyen honvédek tartózkodási helyök minden változtatását az illetékes honvéd-nyilvántartási hivataloknak, azaz, mind annak, melynek területéről távoznak, mind pedig annak, melynek területére átmennek, bejelenteni, s azon esetben, ha más zászlóalj járásba települnének át, az ottani zászlóalj (vagy lovas-század) állományába leendő áthelyeztetésökért folyamodni.

Ugyanily feltételek alatt a honvédtisztek is megváltoztathatják ideiglenes vagy állandó lakásukat; más zászlóaljba vagy lovas-századba való áttételök azonban az állomány és szolgálat viszonyaitól, és törzstisztekre nézve Ő Felsége, tisztokra nézve pedig a honvédelmi minister elhatározásától függ.

A külföldön tartózkodó honvédek, mihielyt a nyilvánosság útján értesülniök kellett arról, hogy a birodalom a háboru küszöbén áll s hogy e miatt a honvédség fegyverbe szólított, azonnal, s a személyi behívást be sem várva, honukba visszatérni s illető helyökön jelentkezni kötelesek (V. T. 54. §).¹

Az összehívó parancs elleni engedetlenség büntetése

23. § A honvédtiszt, ha a fegyvergyakorlatra vagy szolgálattételre felhívó rendelet folytán, a meghatározott időre meg nem jelenik, egy héttől három hónapig terjedhető fogsággal, az ily eset harmadszori előfordulásánál pedig, sőt háboruban már a legelső esetben is, hadi törvényszéki büntetendő.

A behívásnak nem engedelmeskedő honvédlegénység a hadsereg tartalékosaira nézve fennálló szabványok szigora alá esik.

Kiköltözködés (Kivándorlás)

24. § A honvéd csak a honvédelmi minister engedelmével költözködhetik ki az országból.

Ha a kiköltözködés elmarad, az elbocsátás által megszakított szolgálatkötelezettség hátralékát az illető tartozik leszolgálni.

Háboru idején kiköltözködési engedély nem adatik.

A honvédelmi főhatóságok hatásköre

25. § A honvédség minden ügye a honvédelmi minister hatáskörébe tartozik.

Tisztán katonai rendelkezés céljából Ő Felsége által honvédségi főparancsnokul egy tábornok, és minden honvédségi kerület (7. §) részére egy-egy tábornok vagy főbb rangu törzstiszt honvédségi kerületparancsnokul neveztetik ki. (28. §)

A honvédelmi minister hatásköre a honvédséget illetőleg kiterjed különösen:

béke idején:

a) a létszám nyilvántartására;

b) a tisztok személyi ügyeire, ide értve a tiszt elöléptetések iránti kijelöléseket is, a honvédség főparancsnokának véleményezése mellett;

¹ A V. T. rövidítés a véderő törvényre (1868. évi XL. tc.) utal.

- c) a legénység minden személyi ügyeire;
- d) a ruházatra, felszerelésre és fegyverzetre;
- e) az élelmezésre;
- f) a szállásolásra;
- g) az időszaki fegyvergyakorlatok iránti intézkedésre;
- h) oly intézkedésekre, melyek szerint a honvédség egy része esetleg, a belrend és biztosság érdekében, felhasználtathassék (11. §);
háborueshetőség és kiütött háboru idején:
- i) mindazon intézkedésekre, melyek a honvéderőnek gyors kiállítására és harcképességének állandó fentartására megkivántatnak;
- k) ha a fővezérség az országnak csatatérré leendő előkészítését követelné, ez iránt közreműködésre.

A honvédségi főparancsnok kötelességei:

1. a katonai kiképeztetés vezetése;
2. a fegyelmi felügyelet;
3. a létszám nyilvántartása, és
4. a hadszerkészletek fölötti felügyelet;
5. a fegyelmi hatalom gyakorlása a tisztek és tetteleg szolgálatban álló legénység felett;
6. a honvéd-kerület vagy csapatparancsnokok részéről beérkező előléptetési kijelölések, vagy a tisztek személyügyeire vonatkozó egyéb előterjesztvények feletti véleményadás.

A honvédkerület parancsnokának, kerületére nézve, hasonszerű hatásköre van, mint fennebb a honvédségi főparancsnoknak az összes honvédségre nézve meghatározottat.

Ő Felségéhez intézendő felterjesztések

26. § A honvédség ügyében a fölterjesztéseket Ő Felségéhez a honvédelmi minister teszi.

Rendeleteit a honvédelmi minister a honvédségi főparancsnokság útján intézi a honvédhatóságokhoz, s ugyanazon uton veszi azok hivatalos jelentéseit. Ez utóbbi a hatásköréhez tartozó ügyekben a honvédhatóságokkal és csapatokkal rendelkezhetik ugyan, de fontosabb rendelkezéseiről egyuttal a honvédelmi ministert értesíteni köteles.

A honvédségi főparancsnok szolgálati viszonya a sorhadbeli főparancsnokok irányában

27. § A honvédségi főparancsnok, béke idején, a hadsereg vezénylő tábornokaival egyenrendű viszonyban áll.

A tetteleg szolgálatban álló honvédcsapatok, béke idején, s valameddig kiválóan csak a belrend és biztosság fentartására alkalmaztatnak, kizárólag a honvédhatóságok rendelkezése alatt állanak; mihelyt azonban közös cselekvésre, vagy a hadsereg csapataival együttes fegyvergyakorlatra hivatnak fel, ezen viszony tartamára az illető hadseregbeli csapatparancsnok rendelkezése alá esnek.

A honvédségi főparancsnok az országban fennálló honvédosztályok létszáma és elhelyezése, valamint az ezekben előforduló változások felől a hadseregbeli vezénylő tábornokokat a szükséghez képest vagy maga értesíti, vagy a honvédkerületi parancsnokok által értesítetteti.

Háborúban az összes honvédség, főparancsnokával együtt, a fővezérnek van alárendelve, a ki azt a körülmények igénylete szerint magasabb rendű külön hadtestekben és vagy külön, vagy a hadsereg csapataival egyesítve használja.

A tisztek kinevezése

28. § Ő Felsége a honvédség főparancsnokát, a kerületi parancsnokokat és törzstiszteket a honvédelmi minister meghallgatása után közvetlenül, a többi tiszteket ellenben, béke idején, a honvédelmi minister (26. §), háboru idején pedig a parancsnokló fővezér előterjesztésére nevezi ki.

Fegyelmi büntetőjog

29. § A tettelleg fennálló honvédosztályok parancsnokai a fegyelmi büntetőjogot azon mérvben gyakorolják, mint a hasonkörü sorhadbeli tábornokok.

E részben a honvédkerületi parancsnok az osztálytábornokkal, a honvédségi főparancsnok pedig a vezénylő tábornokkal egyenjogu.

Az altisztek kinevezése

30. § Az altiszteket, a fennálló honvédtestek arányához képest s a szabályszerü létszámig, a honvédzászlóalj, osztály vagy önálló lovas század parancsnokai nevezik ki.

Viszony a közös hadügyminister irányában

31. § Hogy a közös hadügyminister a birodalom közös védelmére szolgáló eszközökről folytonos tudomással birhasson, a honvédelmi minister őt, a honvédosztályok létszáma, a felszerelési készletek mennyisége és minősége, az elhelyezés, valamint a honvédseregre vonatkozó egyéb szükséges adatok felől is, időszakonkint értesitendi.

A honvédség katona-képzettségi fokáról s fegyelmi állapotáról a közös hadügyministernek, a honvédség főparancsnoka részéről, a honvédelmi ministerium utján, időszakilag jelentés teendő.

32. § A nemzeti őrseregről szóló 1847/8. évi XXII. törvénycikk, mely az 1867. évi XI. törvénycikk által egyelőre felfüggesztetett, ezennel eltöröltetik.

33. § Jelen törvény kihirdetése után azonnal életbe lép, végrehajtásával a honvédelmi minister megbizatik.

TARTALOMJEGYZÉK

1868. évi XLI. törvénycikk	1
a honvédségről	1
A honvédség rendeltetése	1
Behivatása és mozgósítása	1
Alkalmazása az ország határain kívül	1
Kiegészítése	1
A szolgálatkötelezettség tartama	1
A honvédtettek alakítása és elnevezése	2
Honvédségi kerületek	2
Területi felosztás járásokra, a honvéd zászlóaljok és századok, végre huszárszázadok szerint	2
Honvédtörzsek és rendeltetésök	2
A felszerelési készletek elhelyezése	3
Békelétszám	3
Szabadságosok	3
Ujonczok kiképezése	3
Fegyvergyakorlatok	3
Ellenőrzési szemlék	3
A tisztikar eredeti alakítása és utóbb kiegészítése	3
A honvédtisztek állása a hadseregbeli tisztek irányában	4
Vezérnyelv-, zászló-, rangfokozati jelvények, a felszerelés, fegyverzet, szolgálat és gyakorlatok szabályai	4
Illetékek	4
Ellátás	4
Költségviselés	5
A honvédek polgári jogai a tetteges szolgálat idején kivül	5
Az összehívó parancs elleni engedetlenség büntetése	5
Kiköltözködés (Kivándorlás)	5
A honvédelmi főhatóságok hatásköre	5
Ő Felségéhez intézendő felterjesztések	6
A honvédségi főparancsnok szolgálati viszonya a sorhadbeli főparancsnokok irányában	6
A tisztek kinevezése	6
Fegyelmi büntetőjog	7
Az altisztek kinevezése	7
Viszony a közös hadügyminister irányában	7